

L'HOME DE L'ESTACIÓ

Joaquim G. Caturla

Alícia Forner trobà la inesperada carta a la bústia, l'estranya carta escrita amb acurada lletra anglesa, segellada a Alacant. Va llegir-ne el remitent: Residencia-Internado de Ancianos Virgen del Remedio. L'alé se li va accelerar amb la idea de la pitjor conjectura. Obrí el sobre tot pujant l'escala amb el cor en un pilot i tornà a veure la mateixa lletra obliqua que l'informava que son pare es trobava molt malament i que la reclamava, que demanava amb insistència parlar amb ella. Endevinà en la mà que havia escrit aquelles paraules una rigorositat i una fermesa que li resultaven conegudes, així com el dissimulat to recriminatori que exigia la seua presència: el metge havia anunciat que son pare, el senyor Tomàs Forner, ben prompte se n'aniria a la casa del Pare. Pare amb majúscula i pare amb minúscula, se n'adonà tot d'una. Seguint un reflex antic, llambregà la creueta que figurava al centre de l'encapçalament de la carta. Les darreres paraules la instaven a complir els deures amb els pares i li recordaven les virtuts del perdó. Açò últim la sorprengué. No s'ho esperava. Per què li parlaven de perdó? Què devia haver dit son pare? Què en sabien aquelles monges i, sobretot, com era que coneixien la seua adreça i des de quan? Entrà a casa feta un feix de nervis i la seua angúnia cresqué quan sentí que Xavier, que no l'esperava a aquelles hores i que l'havia reconeguda, havia tancat d'un colp la porta del dormitori. Tornà a llegir la carta amb

ansietat. Tot allò arribava en el pitjor moment. Encara tenia plorera per la discussió, i ben amarga, que havia tingut amb ell la nit passada, i ara havia d'anar-se'n alguns dies fins que son pare faltara o qui sap què. Hauria de baixar primer a la plaça per telefonar a la residència i saber en quin punt estaven les coses. Hauria de baixar perquè no volia molestar més la seua veïna amb el telèfon; ja li'n parlaria abans d'anar-se'n. I trucaria també a l'escola per dir-los què passava. Mirà el rellotge de la sala. Era molt bona hora per a agafar l'auto-bús cap a Alacant, però els xiquets encara no havien tornat del col·legi i no tindria ocasió de fer-los un bes, i sabia que Xavier no voldria ni veure-la... Però ella havia de parlar-li, o escriure-li alguna cosa, per dir-li que se n'anava perquè son pare es moria i que tornaria de seguida i que...

2

El vell pretenia endormiscar-se després d'haver-se acabat la llet i les galetes, però la germana Assumpció va entrar com un ventijol viu i arrancà la fulla de febrer del calendari que penjava a la paret, al costat de la taula de fusta fosca on fa tants dies que es desdejuna, dina i, si pot ser, sopa. Amb un entusiasme infantil que mai no li ha pogut encomanar, la monja alegre ha comentat que ja feia dies que havia arribat març, i que s'acostava la primavera. Després li ha somrigut i li ha fet una carícia a la galta, lleu com una picada de teuladí. «D'aquí a no res serà Sant Josep i farem bunyols», li ha anunciat triomfalment. Tot seguit, la germana Assumpció se n'ha anat. L'ha deixat tot sol davant la finestra. Ell ha mirat

el jardí florit banyat pel sol: les roses vermelles, tan properes que gairebé tocaven els vidres, les margarides com espessos ramells blancs entre la gespa i els ametlers que ja verdejaven, les palmeres vorejant els caminets i, més enllà de tot, els xiprers retallats en el blau, com una muralla alta i punxeguda, tot amagant la tanca que l'aïllava del carrer. El vell troba que ningú no pot morir en una primavera tan esplendorosa. Pensa que li agrada aquesta paraula, primavera, perquè primavera vol dir joventut, perquè significa esperances, perquè amb la primavera vingueren la victòria i la pau. Sempre fou així, es diu, allà on hi ha passió, heroisme, fe en la lluita, sempre hi és la primavera. Era el mes de maig de l'any trenta-tants, quan la primavera ja volia ser estiu, que un grapat d'homes inauguraren la seu de Falange al carrer Major d'Alacant. Fou la cosa més gran del món quan s'hissà la bandera roja i negra amb el jou i les fletxes mentre des del carrer alguna gent mirava amb hostilitat. S'hi va cantar l'himne a tota veu, i també hi havia roses vermelles.

Tomàs Forner ja estava fart de suportar els comentaris victimistes dels contertulians del casino del poble. Aquella gent estaven derrotats, com si no hi haguera res a fer. Havien nascut derrotats, tot eren queixes del que feien els socialistes, o els anarquistes, tota la gentola d'aquella República sense Déu que pretenia capgirar-ho tot. Tothom es desfeia en lamentacions, però ningú no gosava de plantar-hi cara. Una vesprada vingué al casino un jove de Crevillent que estudiava a Madrid. Es plantà entre les taules i amb veu serena, però potent, va parlar-los d'un moviment nou, d'un moviment que recuperava la il·lusió per una nova Espanya, d'una Espanya que rebutjava la xarrameca liberal de les cotorres parlamen-

tàries, d'una Espanya cridada als més alts destins que, amb la força de la joventut més idealista, faria servir els punys i les pistoles si s'ofenia la llibertat profunda de l'home, la justícia o la pàtria. Aquell jove, el recorda com si el tinguera al davant, tenia aspecte de visionari, però va captar l'atenció de tots perquè en les seues paraules vibrava l'emoció. En pocs minuts cessaren les converses de la cafeteria, les partides de xamelo i de truc, fins i tot vingueren els de la sala de billar. Aquell jove, i el vell no aconsegueix recordar-ne el nom, els tenia impressionats. Parlava sense escarafalls, mirant un per un aquells homes al fons dels ulls, i tancava el puny quan acabava les frases. A la mà dreta duia una revista que ningú no coneixia: *FE*. Des de la seua butaca, don Miquel, que s'ho mirava tot amb ulls escèptics, li demanà la revista amb gest desmenjat. El jove li la donà i continuà el seu discurs. Era una altra manera de parlar, era un llenguatge esperançat que parlava de joventut, de força, de virilitat, de camins a les estrelles. Era brillant i ardorós. «*Ánimo, camaradas, la vida es milicia.*» Recitava les seues frases de memòria, amb convicció, com un il·luminat per la il·lusió d'una Espanya nova i irrevocable.

Aprofitant un silenci, don Miquel, i el vell recorda com va arribar a odiar aquell senyoret exquisit i eternament desenfaenat, li preguntà amb sarcasme si F.E. volia dir Falange Española o Funeraria Española. El jove se'l mirà amb ràbia continguda i es prengué uns segons per contestar: Falange Española no havia nascut per matar compatriotes, com havien fet els rojos que havien assassinat el camarada Matías Montero a Madrid encara no feia un any, però des d'aleshores mai no defugien la violència i, quan calia,

sabien pagar amb la mateixa moneda, i amb escriu si era menester. Llavors va pegar un colp de puny en una taula propera que fou seguit d'un aplaudiment. Així que s'acabà el soroll, digué que convidava tots a café i, quan tothom ja s'havia assegut i les tassetes omplien les taules, s'aixecà de nou i començà a cridar: «Café!, café!». Tots se'l miraren estranyats i li preguntaren què significava allò. «*¡Comaradas! ¡Arriba Falange Española!*» I tornà a cridar amb veu de tro «café!», i molts es posaren drets i començaren a corejar «café, café», i des del carrer se sentien els crits i els prenién per bojós i els odiaven una mica més. «*¡Siempre arriba!*», i saludà a la romana.

El vell es remou inquiet dins la cadira de rodes. Ha notat una sensació dins el seu cos, com un batec a prop de l'estómac que li ha despertat un doloret somort, i tem que li torne el mal com altres dies. Troba que el món no és prou just. No és justa la malaltia, ni la vellesa, ni la decrepitud, ni tantes altres coses. Van ser ells, els falangistes, els qui havien guanyat la guerra, els qui havien anihilat aquella caterva d'assassins, de furtapollastres ateus que no respectaven res. Però ben prompte, així que s'acabaren els trets, reaparegueren els altres carregats de rosaris, cantant gori-goris i fent una cara per davant i una altra per darrere.

Ara sí. El vell nota que li fa mal tot el costat esquerre. És un dolor punyent i insidiós, que avança com una força fosca per dins el seu cos, i recorda que fa uns dies la germana Assumpció li va demanar l'adreça de la seua filla i que ell li va alçar la veu tot negant-se a donar-li-la, però que a la fi va cedir als ulls plorosos de la monja i des d'aleshores se sent més dèbil i més malalt.

L'autobús ha arrancat amb apatia, ha trencat pesadament cap a la dreta i a la fi s'ha esmunyit pel passeig de Las Delicias buscant l'eixida sud de la ciutat. Alícia Forner prefereix no pensar que té més de vuit hores de viatge. En realitat voldria no pensar en res i es dedica a descobrir algun detall especial a les façanes ennegrides per la fumassa dels vehicles. El trànsit és tan espés en aquesta hora, que el passeig de Las Delicias es fa interminable. El nom d'aquest carrer fou una de les primeres sorpreses agradables que li va oferir la ciutat on es refugiaven. Ja era de nit quan Xavier i ella van arribar a Madrid. A la mateixa estació d'Atocha un empleat els digué que al carrer de Las Delicias, ben a prop, hi havia pensions barates i llocs on poder fer un mos. Al principi, l'home se'ls va mirar tot rialler, potser se'ls notava massa que eren novençans. Després, quan s'adonà que Xavier s'aguantava amb unes crosses, li mirà les cames i perdé el somriure.

A ella, li va agradar el nom d'aquell carrer sorollós que era el mateix de la pensió on van passar la nit de noces. S'hi van estar tres dies, fins que trobaren un piset a bon preu per la zona d'El Batán, un barri dels afores on encara hi havia fanals de gas. No ha oblidat Alícia la sensació de llibertat que l'envaí quan es va veure en aquella ciutat. Se sentia immensament feliç, malgrat haver hagut de fugir sense dir adéu ni a sa mare, la persona que més s'estimava en el món, i que es quedava tota sola al poble, sola i amb ell. Això va ser l'any cinquanta-quatre, l'any que va casar-se. D'això, fa ja quinze anys.

Madrid va captivar-la des del primer moment, però més que els monuments, els edificis notables i les estàtues de reis a cavall, li agradaren les coses que d'alguna manera li retornaven la il·lusió de la primera infantesa al poble. Li agradaven els focs artificials que llançaven a El Retiro per Sant Isidre, amb tots els colors reflectint-se damunt l'aigua de l'estany. L'encisava veure la serra de Navacerrada colgada de neu des del segon pis de l'escola on feia de mestra. Li encantava passejar pel roserar del parc d'El Oeste amb Xavier, i més endavant amb els nens; l'Aquil·les, primer; l'Eulàlia, que duia el nom de sa mare, després. I li agradava la ciutat gran, encara que l'aire hi podia a gasolina i els voravius de les sinagües se li feien negres a causa dels fums. Li agradava perquè, per a ella, la llibertat eren aquella ciutat gran i la seua infantesa dels temps de la guerra.

Ella tenia aleshores set o vuit anys i sabia que hi havia una guerra on la gent moria. Sabia també que a sa mare no li era fàcil trobar què menjar, que comprava a fiar en nom del seu oncle i que son pare havia hagut de fugir aquella nit d'horror, quan botaren foc a l'església i a l'ermita de Sant Vicent. Després les coses van calmar-se un poc i al seu poble, lluny de la costa i una miqueta fora de camí, no hi van passar moltes coses. De vegades hi havia discursos a la plaça, i s'hi cantaven himnes, i tot seguit s'emportaven uns quants xicots vestits de soldat que desfilaven pel carrer Major i es perdien camí de l'estació del poble veí. A ella, la feien anar a escola amb tots els altres xiquets, a la hisenda de don Miquel, padrí de sa mare i marit de la seua tia Dolors, aquella dona bonica i sensible que havia mort jove i sense fills. Una part de l'edifici havia estat convertida en l'escola Máximo Gorki, i a l'altra

banda havien instal·lat una clínica. Les mestres eren joves i molt amables i els deixaven jugar tothora en aquell jardí de conte de fades que ella ja coneixia. Quan l'escola s'acabava, sa mare li donava una llesca de pa sucat en vi i sucre, si n'hi havia, i se n'anava amb les amigues pel món. I el món eren els horts, el camp i els tossals que voltaven el poble. Un món ple d'animalets de tots els colors: marietes ataronjades, papallones blanques amb clapetes negres, llagostes amb ales de seda blaves, roges o verdes, cigales com trossos de corfa d'ametler. Tornaven a casa quan el sol, unflat i groc com un codony, es perdia darrere les serres que fitaven amb Castella, allí on deien que hi havia més guerra.

Madrid ha quedat arrere, però encara es prolonga a banda i banda de la carretera amb naus industrials, magatzems i edificis sense finestres. No gaire lluny es destaca El Cerro de los Ángeles, el monument dedicat al Sagrat Cor de Jesús que fou dinamitat pels republicans i reconstruït per Franco. Alícia mira amb atenció la gran imatge de Jesús que, amb els braços oberts, convida tots els homes a venir cap a ell. Quina mentida!, i Alícia s'encén: una imatge que fa el gest d'abraçar, fabricada per ordre d'un home que mai no ha deixat cap amenaça per complir ni cap desig de venjança per satisfer, un home que, així com Déu, ha creat un món nou, però un món nou d'homes submisos que abaixen la cara davant els poderosos, un món nou on la por plana pertot i s'amaga darrere somriures servils, un món nou on els indefensos són humiliats! I Alícia no pot evitar pensar en Xavier, ara doblement humiliat, mentre li ve al record la carta que ha rebut fa unes hores: les virtuts del perdó, insistia aquella religiosa. Al col·legi d'Alacant, quan era xiqueta, les monges li deien que si

Déu Nostre Senyor les perdonava, a elles, també elles havien de perdonar, que el perdó era com una victòria que mostrava la grandesa de l'ofés, perquè qui perdonava es posava per damunt del seu ofensor que, en comptes de trobar-se amb odi o rancúnia, era acollit amb un gest de pau que el desarmava. Però ella pensa que només perdona de bona veritat el qui pot venjar-se i no ho fa i, d'altra banda, qui perdona el crim no se'n fa d'alguna manera còmplice? Perquè, a ella, i no hi sent cap remordiment, li ve molt a contracor anar a veure son pare per tot el que va passar, perquè tracta d'imaginar-se'l i no pot, després de tants anys d'absència, després de tants anys d'haver intentat esborrar el seu record, i perquè no es creu capaç de presentar-se a la residència de son pare amb cara de Judes i fingir una abraçada, o un bes, i agafar-li la mà i dir-li que tot està oblidat, perquè no està oblidat ni ho estarà. I es pregunta també si Xavier voldrà perdonar-la, a ella, així com ella no ha perdonat el seu pare.

4

Don Miquel se'n va anar discretament, just quan començaven a alçar-se els primers braços que saludaven a la romana. Si tanca els ulls, el vell pot veure com aquell pixaví es posava el gavany, agafava el bastó de puny daurat i feia cap a la porta amb el seu aire indolent i lleument enfastijat. Alguns dels seus amics, Joan Gisbert i Jaume el de lo Brotons, li pregaren que s'hi quedara. Don Miquel els va ignorar. El jove falangista se'l mirava amb uns ulls com brases. En acabat, tots els comentaris se centraren en l'absent: que havia passat tota la

vesprada parlant dels jornalers, els pobres, que d'ençà que havia arribat la República havien vist com els jornals baixaven fins a la quarta part, i que tirar al carrer els mitgers com suggeria *El Correo*, perquè el govern obligava a rebaixar les rendes, significava cavar la pròpia fossa, que quan els homes tenien fam no escoltaven raons... Fill de mala mare!, pensa el vell, com es notava que tot el que tenia li havia vingut del cel o, més ben dit, dels besavis dels seus rebesavis! «Senyoret de merda!», fou l'únic comentari del falangista. Després va carregar contra el senyoritisme, proclamant que Falange Española no tenia cap interès pels senyorets; que els senyorets eren, en paraules de José Antonio, la degeneració dels vells senyors, dels antics cavallers que havien escrit fins feia poc les millors pàgines de la història d'Espanya, que eren uns paràsits, que eren com els convidats que mai no paguen, i que aquest tipus de gent no tenia cabuda dins la nova Espanya que naixia; per això aquell senyoret de merda havia tocat el dos, perquè ell sabia ben bé que els temps de les mitges tintes s'havien acabat, que havia arribat l'hora de jugar-se la pell i això mai no els havia fet peça, a aquesta classe de gent.

Tomàs Forner va veure totes les seues ànsies expressades en les paraules d'aquell jove falangista. Li agradava aquella organització perquè desdenyava, i sense embuts, els privilegis de la gent de casa bona, li agradava perquè parlava de lluita i ell era lluitador, perquè dins seu es fonien, providencialment, els seus pensaments i els seus sentiments. Què havia fet don Miquel Balaguer per ser qui era, per permetre's el luxe de mirar la gent de dalt a baix, com si fóra un déu, com si li resultara un sacrifici el tracte amb les persones que no foren com ell? Tenia raó el xicot aquell. A ell, tampoc no li havien

fet gràcia, mai de la vida, els senyorets ganduls i primmirats, ni tampoc els reis, amb aquella solemnitat d'opereta, ni ningú que no haguera aconseguit tot el que tenia amb el seu esforç, perquè, ell sí, ell tot s'ho havia guanyat suat i ben suat, i quan calgué havia sabut defensar-ho posant-hi el coll, a mossos i a punyades.

Aquella nit, quan arribà a casa, la seua dona li va preguntar què havia passat al casino. Ell no parlava mai de política amb la seua dona i per un moment va estar a punt d'explicar-li que havia nascut una cosa nova, un moviment que feia taula rasa, una organització amb força que li retornava les ganes de lluitar com els homes, amb coratge i esperit de sacrifici, però va veure-la tan delicada, tan de miram i no em toques que tot d'una va pensar que aquella dona, educada entre les grandeses de sa mare i les finors de sa tia Dolors, muller de don Miquel, no podria entendre allò per molt que s'hi esforçara. «Coses d'homes», digué finalment. Ella no féu cap comentari. S'alçà de la butaca molt a poc a poc i, discretament, obrí dos ditets les cortinetes de randa del finestral per mirar la plaça de l'Ajuntament.

Al vell se li ha perdut la mirada entre les branques d'un ametler. És un arbre antic i revingut. De sobte, entre les fulletes tendres li ha paregut veure un home. I l'home se l'ha mirat i li ha somrigut. El vell somriu també. L'ha reconegut de seguida. Porta a les mans una destraleta per a descimalar. «Pare!», el crida. Era un d'aquells dies, quan ell ja era fadrinet, que son pare s'havia venut uns bancals per posar en marxa la teulera. Tomàs Forner recorda que fou la primera vegada que son pare li va parlar de negocis, com si fóra tot un home: viure de la terra era difícil, però si venien l'hort dels ametlers, que

era dins el poble, i aprofitaven el terror que hi havia al costat de la vinya, farien una teulera. Les ciutats es feien grans, Alacant, Elx, Elda creixien, i caldrien teules i totxos per a fer cases. A son pare li tremolava la veu mentre li explicava que, si tot anava bé, algun dia viurien d'aquell negoci. I reblava: «Si tenim collons per a treballar, Tomàs».

I en tingueren. Son pare, ell i tres homes més van fer les basses per a colar l'argila i, treballant durant les nits, feren els motles de fusta i finalment vingué el dia que acabaren el forn. Amb una brotxa, son pare pintà la data, mil nou-cents catorze, damunt la paret de la caseta de la ferramenta mentre sa mare plorava d'emoció mirant com eixia pel respirador el fum de la primera cuita. I allí, a la nova teulera, entre el romaní, les argelagues i la llenya de pi, la seua mare i la seua germana van resar perquè Déu proveïra i tot anara bé. I Déu va proveir i les va escoltar.

És clar que van haver de treballar de valent, que passaven el dia vinclats damunt les basses plenes de xocolata de fang, carregant teules i totxos per a ficar-los al forn, i amuntegant les teules a l'ombra, els totxos al sol. Hagueren de treballar de valent durant uns quants anys, però a la fi començaren a entrar els diners. I el jove Tomàs Forner es mirava les mans i sempre hi trobava restes de fang entre les ungles o entre les ratlles dels nusos dels dits. Un dia es trobà amb don Tarsicio, el mestre que durant uns quants anys l'havia ensenyat a llegir i a fer números, el mestre que durant uns quants anys, una vesprada a la setmana, els explicava les vides dels grans homes. Amb el seu accent andalús, al llarg de molts mesos, els havia contat que Hernán Cortés havia cremat les naus per impedir que els seus soldats abandonaren la conquesta de

Mèxic i se'n tornaren cap a Espanya; que el Cid Campeador, l'invencible guerrer castellà, havia guanyat batalles després de mort; que Napoleó s'havia autocoronat emperador tot llevant-li la corona de les mans al mateixísim papa de Roma. Tomàs admirava aquells grans homes. Don Tarsicio examinà el jove alt i cepat que el saludava, el reconegué en la foscor intensa dels seus ulls, encaixà la mà que li oferia, dura com la pedra picada, i li recordà que una de les primeres coses que li va ensenyar fou la maledicció bíblica: et guanyaràs el pa amb la suor del teu front.

La suor del seu front trobava recompensa i el món era just. Però Tomàs Forner no s'adonava que la d'altres homes no els donava per a guanyar-se el pa de cada dia, tot i que a cal Borrasca, on solia fer-se el vermut, alguns li deien que al final tot acabaria com el rosari de l'aurora. Aviat comprengué que en aquella taverna només acudien gent de la CNT i la UGT. Ell no s'identificava amb els Gisbert de Torre Garbí, ni amb els Brotons, ni amb els amos de la Passió i d'altres grans propietaris, aquells senyorassos del casino que sempre havien fet befa dels hortets de la seua família i que van riure a barra catxa quan son pare i ell van fer la teulera. Però tampoc no es reconeixia entre la gent amb qui tantes vegades havia compartit el vi i el joc de les cartes a les taules d'aquell catau. Li pegaven molt tort les burles que s'hi feien dels capellans i de l'Església. El dia que els ho féu saber, rebé una mala resposta: «Xe, Tomàs, no sigues pandorgo». I algú encara va afegir baix baixet: «Com ta mare». Va anar d'un pèl que no passara res més. Gràcies al Borrasca que hi posà pau: «Si sa mare va a missa i al rosari, vosaltres no n'heu de fer res». Quan va eixir d'aquella taverna, Tomàs Forner

sabia que algun fil invisible s'havia trencat i que no tornaria a posar-hi els peus mai més.

Mentrestant, la República s'acostava com un mal oratge. Els polítics atiaven el foc. Els himnes que es cantaven esdevenien més i més amenaçadors. Calia triar bàndol. Un any abans de casar-se, quan encara ni coneixia la qui havia de ser la seua dona, es va convocar una vaga que paral·litzà el poble i tots els de les valls del Vinalopó. Tomàs Forner no s'esperava que els seus obrers secundaren la protesta. Ell sempre havia estat bon pagador, va dir-los, i ell havia de servir una càrrega de maons a un bon client d'Elx que pagava bé. No hi valgueren raons: demà la teulera tancaria les portes com ho faria tot el món. Però Tomàs Forner va jugar-hi fort. A la nit va carregar el carro amb els totxos i va eixir del poble quan encara no havia cantat el primer gall. Va arribar a Elx a primera hora del matí i va fer-hi el seu treball. Però a la tornada, tan bon punt enfilà el camí que menava a la teulera, va trobar-se amb un piquet d'obriers. No eren del seu poble. Van aturar-li el carro, tot i les trallades sobre els muls i sobre els homes, van tirar-lo en terra i van pegar-li fins que es van cansar perquè no li trobaren els diners.

El vell s'ha adonat que un colp de vent ha agitat les palmeres del jardí. El record d'aquell incident li ha fet serrar les dents. Li fa mal recordar aquestes coses, prou que ho sap, però es calma pensant que tots aquells miserables pagaren els seus deutes, un per un. Ells i tots els qui eren com ells. Les roses, a tocar de la seua finestra, capcinegen.